

Planowanie badania ryzyka oszustwa w okresie pandemii COVID-19

Kontynuując przybliżanie treści dotyczących audytu w okresie COVID-19, PANA zwraca uwagę na rozdziały Planning-Risk Identification and Assessment

(<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/summary-covid-19-audit-considerations#ac-planning-eorisk-identification-and-assessment>) oraz Reporting and Fraud Risk Arising from COVID-19

Pose Significant Challenges for Professional Accountants (<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/discussion/reporting-and-fraud-risk-arising-covid-19-pose-significant-challenges-professional-accountants>) zamieszczone na stronie IFAC.

W ramach zasobów dotyczących identyfikacji i oceny ryzyka, IFAC wskazuje na opracowanie *Forensic Focus on COVID-19. Financial Statement Fraud*, dotyczące ryzyka nadużyć związanych z fałszowaniem sprawozdań finansowych. Pełna treść opracowania dostępna jest pod linkiem:

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/finance/us-forensic-focus-on-covid-19.pdf>.

W opracowaniu zwrócono uwagę, że presja na zaprezentowanie dobrego wyniku finansowego i zaspokojenie oczekiwań inwestorów może wywoływać w obecnym czasie większą pokusę do manipulacji księgowych. Problemem może więc być (oprócz rozpoznania niedopuszczalnego zachowania osób odpowiedzialnych za sprawozdawczość finansową) słabość kontroli wewnętrznej wywołanej zmianą sposobu funkcjonowania wielu podmiotów.

W związku z powyższym biegli rewidenci powinni zwrócić szczególną uwagę na następujące ryzyka:

- **zawyżanie przychodów** – w celu ukrycia rzeczywistego spadku sprzedaży podmioty mogą celowo fałszować przychody, zarówno w celu utrzymania pozytywnych wyników finansowych, jak też pokazania skuteczności działań zarządu w trudnych warunkach zmieniającego się otoczenia gospodarczego,
- **przesłanki obniżenia wartości aktywów oraz konieczność utworzenia rezerw** – spółki mogą niewłaściwie podchodzić do obowiązku dokonywania odpisów aktualizacyjnych na zapasy, czy należności. Dotyczy to również konieczności tworzenia rezerw na zobowiązania, czy ujawniania zobowiązań warunkowych,
- **manipulacje wysokością szacunków ujmowanych w księgach rachunkowych** – w wielu przypadkach szacunki opierają się na prognozach dotyczących kształtowania się wybranych wartości. Obejmują one szczególnie zapasy, wartość firmy, instrumenty finansowe, inwestycje i niektóre kontrakty długoterminowe. Występujące obecnie zaburzenia w łańcuchach dostaw, czy zmienność rynków finansowych mogą istotnie zaburzać wiarygodność takich szacunków. W niektórych sytuacjach zarządy mogą celowo unikać szacowania strat lub wręcz zawyżać wartość wybranych aktywów,
- **restrukturyzacja i celowe „topienie” trudnych kosztów** – w związku z ogólnie występującymi stratami finansowymi wywołanymi pandemią, przedsiębiorstwa mogą mieć pokusę spisywania w koszty różnych aktywów lub ewidencjonowania dodatkowych obciążeń, które niekoniecznie mają jakikolwiek związek ze skutkami pandemii. W ten sposób zarządy będą ukrywać przy okazji negatywne skutki innych decyzji finansowych,

- **kapitalizacja i nieprawidłowe aktywowanie kosztów** – w sposób oczywisty podmioty mogą dążyć do utrzymania wyników finansowych poprzez bezpodstawne aktywowanie wybranych kosztów i rozliczanie ich skutków w dłuższym okresie czasu. Niektóre koszty wywołane pandemią mogą być istotne i zarządy będą unikać jednorazowego obciążania nimi wyników finansowych,
- **niepełne ujawnienia** – podmioty mogą unikać pełnej prezentacji skutków pandemii Covid-19 na ich działalność gospodarczą. Szczególnie będzie to dotyczyć ujawnienia różnych ryzyk i niepewności związanych przykładowo ze stopniem realizacji zobowiązań umownych. W przypadku trudności w wykonaniu zawartych umów, kluczowe znaczenie mogą mieć konsekwencje finansowe wynikające z ich niedotrzymania, w tym możliwość powoływania się na tzw. „siłę wyższą”,
- **manipulowanie wysokością marży** – wiele przedsiębiorstw obecnie odnotowuje znaczący spadek przychodów, zamyka fabryki, punkty sprzedaży, obniża wynagrodzenia wynikające z zawartych umów sprzedaży. W rzeczywistości wywołuje to zwiększone ryzyko oszustw na wysokości realizowanej marży,
- **zaburzenia systemu kontroli wewnętrznej w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych** – obecne warunki prowadzenia działalności gospodarczej zwiększają ryzyko nadużyć również w kontekście procedur kontroli wewnętrznej. Ponieważ wiele podmiotów zdecydowało się na wprowadzenie pracy wirtualnej, daje to nowe możliwości na obejście wybranych mechanizmów kontrolnych. W kontekście sprawozdawczości finansowej szczególne znaczenie mogą mieć tutaj: zmiany w zakresie podziału obowiązków, delegowanie większego zakresu uprawnień oraz zwiększanie dostępu do systemów informatycznych. Powyższe aspekty powiązane często ze zmniejszeniem się ilości pracowników i radykalnymi zmianami środowiska pracy zdecydowanie zwiększają ryzyko popełnienia nadużyć. W wielu przypadkach musiało dojść do kompleksowej zmiany procedur kontrolnych, mogło się to odbywać w różnym czasie a nowe metody kontroli często zostały zaprojektowane bardzo szybko i nie do końca przetestowano ich efektywność.

Mając na uwadze ostatni aspekt związany ze zmianami w kontroli wewnętrznej, PANA pragnie zwrócić uwagę na jeszcze jedno opracowanie, wskazane przez IFAC - *Reacting to Covid-19 in Internal Control over Financial Reporting* (opracowanie znajduje się pod linkiem: <https://dart.deloitte.com/USDART/ov-resource/ab0ec730-6fa9-11ea-bf7d-dffa3853d562.pdf>)

Przedstawiono w nim praktyczne wskazówki, które obszary kontroli wewnętrznej w kontekście sprawozdawczości finansowej są obecnie narażone na największe ryzyko nadużyć i w jaki sposób zapobiegać tym manipulacjom. Dla każdego obszaru zidentyfikowano możliwe słabości oraz zaproponowano dodatkowe procedury weryfikacyjne. Do najważniejszych aspektów zaliczono:

- ogólny nadzór zarządu nad systemem kontroli wewnętrznej,
- kontrolę kierownictwa w kontekście szacunków ujmowanych w księgach rachunkowych,
- weryfikację przebiegu transakcji biznesowych,
- płatności gotówkowe,
- automatyczne mechanizmy kontrolne,
- efektywność procesów zleconych na zewnątrz organizacji,

- zasady dostępu do systemów IT,
- zmiany zarządu i kluczowych pracowników,
- infrastrukturę do pracy zdalnej,
- metody pomiaru ryzyka w działalności gospodarczej,
- bieżące procesy monitoringu,
- ryzyka związane z pracownikami,
- komunikację,
- sposoby testowania efektywności kontroli wewnętrznej.

PANA zachęca do zapoznania się z pełną treścią powyższych opracowań i przypomina, że rozważania związane z ryzykiem oszustwa należy powiązać ze standardem KSB 240. PANA przypomina ponownie, że w przypadku natknięcia się na przypadki oszustwa biegli rewidenci powinni kierować się wskazaniem w szczególności par. 38 KSB 240.